

Výchovný ústav Ostrava-Hrabůvka, oddělení EPCHO Janová

Zpráva z návštěvy zařízení

Adresa zařízení:	Slezská 23, 700 30 Ostrava-Hrabůvka
Zřizovatel:	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Ředitel:	Mgr. Pavel Němynář
Typ zařízení:	výchovný ústav
Kapacita:	30 dětí
Datum návštěvy:	2. až 3. června 2021
Datum vydání zprávy:	29. listopadu 2021
Návštěvu provedli:	Mgr. Bc. Tereza Slachová, Mgr. Barbora Matějková, Mgr. Štěpán Jílka a PhDr. Soňa Cpinová

Mgr. Monika Šimůnková
zástupkyně veřejného ochránce práv

Obsah

Obsah.....	2
Úvodní informace	3
Shrnutí	6
Cílová skupina a specifika programu	8
1. Cílová skupina	8
2. Popis programu	9
3. Hodnocení programu	12
Rizika špatného zacházení	15
4. Opatření přijata za účelem zajištění bezpečnosti dětí a personálu	15
5. Postup pro podávání stížností.....	20
Přehled opatření k nápravě	22

Úvodní informace

Systematická návštěva a její cíl

Od roku 2006 veřejný ochránce práv plní **úkoly národního preventivního mechanismu** podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.¹ Současný ochránce JUDr. Stanislav Křeček tuto část své působnosti přenesl na svou zástupkyni, tedy na mě.²

Proto **systematicky navštěvují místa (zařízení)**, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Výchovný ústav je jedním ze zařízení, jež mohu navštívit.³

Cílem návštěv je posílit ochranu před špatným zacházením.⁴ Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřují pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv,⁵ konkrétně právníky, psychology, speciální pedagogy a sociální pracovníky. Šetření spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s ředitelem, zaměstnanci a umístěnými dětmi, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace.⁶ Návštěvy jsou preventivní, s cílem působit do budoucna a zvyšovat standard poskytování péče.

Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení

Po každé návštěvě **sepíše zprávu. Většinou obsahuje návrhy opatření k nápravě.** Zpráva slouží k dialogu se zařízením a jako vodítko k předcházení špatnému zacházení nebo jeho odstranění. **Zpráva nepopisuje zjištěnou správnou praxi zařízení** odpovídající dobrým standardům zacházení. **Soustředí se pouze na možné nedostatky.** Proto může působit velice nepříznivě a nevyváženě. Prosím čtenáře zprávy, aby na to pamatovali. Bez ohledu na závěry zprávy si vážím náročné práce všech zaměstnanců zařízení.

---

1 Na základě § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

2 Podle § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv. Více na www.ochrance.cz, v sekci *O nás*.

3 Podle § 1 odst. 4 písm. a) zákona o veřejném ochránci práv.

4 Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). Ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy může mít špatné zacházení například podobu špatných materiálních podmínek, pokud by jimi byla překročena nevyhnutelná míra strádání a ponížení spojená s omezením osobní svobody, neprofesionálního jednání nebo dokonce násilí ze strany personálu, nezajištění ochrany před ubližením nebo zneužitím ze strany třetích osob, nerespektování práva na soukromí, práva na rodinný život (neoprávněné omezování kontaktu s rodinou), nerespektování sociální autonomie či práva dítěte na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě.

5 Podle § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.

6 Podle § 21a ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu pošlu zařízení se žádostí o vyjádření k popsaným zjištěním a navrženým opatřením.⁷ Pečlivě se zabývám sdělením (vysvětlením), které mi zařízení zašle.

Navržená **opatření k nápravě** se liší svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Pro snazší orientaci obsahuje zpráva na konci **přehled** opatření k nápravě. Navrhuji také **termín provedení**.

- Bezodkladná opatření je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Není-li to možné, provedou se v nejkratší možné době. Za bezodkladná označuji opatření, která považuji za naléhavá a velmi důležitá, anebo opatření běžně snadno proveditelná.
- Opatření s delší lhůtou je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho měsíce, tří měsíců, šesti měsíců nebo jednoho roku.
- Opatření s průběžným plněním navrhuji tam, kde je třeba zavést určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že zařízení opatření zavede co nejdříve a bude dbát na dodržování doporučené praxe.

Ráda bych, aby zařízení ve vyjádření ke zprávě sdělilo, že (1) opatření provedlo a jak, nebo (2) kdy a jak opatření provede, nebo (3) navrhne jiné vhodné opatření a termín.

Pokud budu vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů **považovat za dostatečná**, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je vysvětlení zjištěných pochybení, doložení opatření k nápravě či věrohodný příslib jejich provedení.

Pokud vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů **nebudu považovat za dostatečná**, vyrozumím o tom nadřízený úřad (vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁸ Rovněž mohu přijet na kontrolní návštěvu.

Po ukončení vzájemné komunikace **zveřejním anonymizovanou zprávu z návštěvy zařízení** (s výjimkou jmen osob pověřených vedením zařízení) a **obdržená vyjádření** v databázi Evidence stanovisek ochránce (ESO).⁹

Po dokončení řady návštěv zařízení téhož druhu **vydávám tzv. souhrnnou zprávu**. Tu také zveřejňuji a posílám ji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně vytvářím standard dobrého zacházení. Souhrnná zpráva může sloužit nenavštíveným zařízením jako vodítko k odstranění špatného zacházení a jeho předcházení.

⁷ Ustanovení § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

⁸ Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

⁹ Evidence stanovisek ochránce (ESO) je dostupná z <https://eso.ochrance.cz>.

Charakteristika zařízení

Výchovný ústav se sestává z několika pracovišť, která fungují v samostatných objektech. Hlavní budova výchovného ústavu se nachází v Ostravě-Hrabůvce, další pak v Polance nad Odrou / osadě Janové a ve Frýdku-Místku. Výchovný ústav má k dispozici také jednu bytovou jednotku v Ostravě-Porubě. Návštěva byla tematicky zaměřena chlapce s uloženou ochrannou výchovou. Ti byli v rámci zařízení umístěni na **oddělení pro chlapce vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči (EPCHO) Janová** (dále také jen „oddělení“).

Kapacita oddělení v Janové je 30 chlapců (5 výchovných skupin, každá pro 6 chlapců). V době systematické návštěvy bylo na oddělení evidováno 23 chlapců s nařízenou ústavní výchovou a 8 chlapců s uloženou ochrannou výchovou. Fyzicky byli přítomni pouze 3 chlapci s uloženou ochrannou výchovou, další 2 byli hospitalizováni v psychiatrické nemocnici, 1 vykonával trest odnětí svobody a 2 chlapci byli na útěku. Pro chlapce s uloženou ochrannou výchovou je na oddělení vyhrazena jedna výchovná skupina. V případě potřeby jsou chlapci na základě výjimky poskytnuté Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále také jen „MŠMT“) umístováni na tzv. „kombinovanou“ skupinu pro ochrannou i ústavní výchovu. V době návštěvy se všichni 3 chlapci nacházeli na jedné skupině.

Jak vedení, tak personál během návštěvy poukazoval na to, že ve své práci nevnímají rozdíl mezi chlapci s uloženou ochrannou a nařízenou ústavní výchovou. Z jejich pohledu se jedná o chlapce s **extrémními poruchami chování**, což je hlavní specifikum určující podobu péče o ně.

Průběh a účel návštěvy

Návštěva proběhla ve dnech 2. až 3. června 2021 bez předchozího ohlášení. Ředitel byl o návštěvě osobně informován při jejím zahájení. Zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv (dále také jen „Kancelář“) mu předali pověření k provedení návštěvy, vyžádali si potřebnou součinnost a dokumentaci.

Návštěvu provedli právníci Kanceláře veřejného ochránce práv Mgr. Bc. Tereza Slachová, Mgr. Štěpán Jílka a Mgr. Barbora Matějková. Na šetření se též podílela pověřená expertka z oboru speciální pedagogiky PhDr. Soňa Cpinová.

Zaměstnanci Kanceláře se zaměřili zejména na podmínky výkonu **ochranné výchovy**. Hovořili s vedoucí oddělení, dvěma speciálními pedagožkami, psychologem, sociální pracovníci, vychovatelem na skupině určené dětem s uloženou ochrannou výchovou a třemi chlapci na stejném oddělení.

Na místě zastižený personál poskytl veškerou součinnost, za což děkuji.

Shrnutí

Podoba péče na navštíveném oddělení je determinovaná úzkým a velmi specifickým profilem dětí, kterým je poskytována. Z tohoto pohledu je velká část této zprávy uplatitelná jak pro péči o chlapce s uloženou ochrannou, tak s nařízenou ústavní výchovou. Jedná se o chlapce s extrémními poruchami chování, o které není možno pečovat v běžných školských zařízeních pro děti s nařízenou ústavní či uloženou ochrannou výchovou. Chlapci na oddělení často přicházejí s nevladatelnou slovní i fyzickou agresí vůči ostatním.

S péčí o tento typ klientely je spojena řada specifických, mezi nimi i bezpečnostních a preventivních opatření, která se vymykají opatřením přijímaným v ostatních zařízeních. V tom také spatřuji hlavní riziko případného špatného zacházení, a proto jsem se právě na tato opatření ve zprávě zaměřila.

Při pečlivém zvážení všech okolností a mně známých informací jsem dospěla k závěru, že v zařízení **nedochází ke špatnému zacházení** s dětmi ve smyslu Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Naopak, péče o děti je dle mých zjištění poskytována velmi profesionálně, na základě multidisciplinárního přístupu. V zařízení je přítomen dostatečně personálně i odborně vybavený personál, který je znalý péče o takto náročnou klientelu.

Při návštěvě bylo zřejmé, že vztahy pracovníků k dětem jsou založeny na **respektu a porozumění**. Pracovníci věnují chlapcům individuální pozornost, snaží se budovat důvěru v jejich vzájemném vztahu a podporují chlapce v naplňování jejich potenciálu. Za dobrou praxi považují například vytváření kroniky jednotlivých výchovných skupin s fotografiemi, na kterých jsou zaznamenány aktivity, které zařízení pro chlapce vytváří (společné výlety, programy atd.). Chlapci se touto kronikou během návštěvy sami prezentovali. V době návštěvy na výchovnou skupinu telefonoval bývalý klient, aby pozdravil vychovatele a kamarády, což považují rovněž za projev dobře odváděné práce.

Pozitivně vnímám rovněž fakt, že ačkoliv je pobyt na oddělení svázán pevnými pravidly, po určité době (a za podmínky bezproblémového chování) mají chlapci možnost trávit volný čas mimo zařízení, čímž jsou podporováni ve **zvládnání situací se souvisejícími riziky** při učení samostatnosti a odpovědnosti. V průběhu pobytu se zařízení snaží připravit chlapce na samostatný život.

Naopak za problematické považuji **užití některých bezpečnostních prvků**, ke kterým personál přistoupil za účelem ochrany zdraví a života chlapců i personálu. Tomuto tématu proto věnuji značnou část zprávy. Do budoucna doporučuji **odstoupit od nočního zamykání chlapců na pokojích (a nahradit toto opatření navýšením počtu nočního personálu)** či **zaslepit nepoužívané kamery na skupině pro chlapce s ochrannou výchovou**. Jsem si vědoma, že realizace některých opatření se neobejde bez podpory zřizovatele, o čemž ho samozřejmě vyrozumím a budu na něj v tomto ohledu důrazně apelovat. Za vhodný prvek prevence špatného zacházení na typu EPCHO zacházení považuji **rovněž zřízení virtuální schránky důvěry**.

ombudsman

veřejný ochránce práv

Sp. zn.: 24/2021/NZ/TSL
Výchovný ústav
Ostrava-Hrabůvka, oddělení
EPCHO Janová

Největším problémem, se kterým se zařízení při každodenní praxi potýká, je **nedostatečná právní úprava péče o děti s extrémními poruchami chování**. Tento nedostatek samozřejmě nemůže jít k jeho tíži. Řešení tohoto problému budu požadovat po odpovědných institucích a jejich představitelích a budu ráda, pokud na něm budou spolupracovat s vedením, resp. pracovníky tohoto oddělení.

a napomáhat jim ve změně jejich chování a připravovat je na život ve společnosti. O tom, že ano, se moji spolupracovníci na místě přesvědčili. Je také namístě se ptát, zda navštívené zařízení disponuje jinými možnostmi a kompetencemi k regulaci chování a zajištění bezpečnosti umístěných dětí, které by neměly již ostatní školská zařízení. I přes zjevnou specifickou navštíveného zařízení je odpověď na tuto otázku záporná. Právní úprava specifika EPCHO zohledňuje spíše v personálních otázkách, nikoli co do úpravy práv a povinností umístěných dětí a zařízení. Pomyslnou výhodou navštíveného zařízení může být dlouhodobá zkušenost personálu s obtížně zvladatelnými projevy umístěných dětí. To samo o sobě však mnohdy nestačí k tomu, aby společně se stávající vysokou koncentrací dětí s extrémními poruchami chování byla zaručena podpora a bezpečnost jak samotných dětí, tak i personálu. **Tento fakt samozřejmě nelze přičítat k tíži zařízení, ale měl by se neprodleně promítnout v jednání odpovědného resortu, kterým je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.**

Další otázkou, která v souvislosti popsanou cílovou skupinou navštíveného oddělení vyvstává, je otázka limitů školských zařízení jako takových v péči o děti s duševním onemocněním. Nejde o to, že by těmto dětem neměla školská zařízení poskytovat péči a podporu, nicméně zařízení musí mít k dispozici nástroje umožňující poskytovat komplexní péči (např. možnost zaměstnat zdravotníka). Vracím se tak k problematice nastavení výchovně-léčebné péče a jejího systémového ukotvení na hranici školského, zdravotnického (a v tomto případě možná také nápravného) segmentu, na kterou jak já, tak mí předchůdci opakovaně upozorňujeme.

Jedná se o otázky, které palčivě a opakovaně vystupují z praxe současné ústavní a ochranné výchovy (ne pouze v této zprávě), a proto budu důrazně žádat jejich systémové řešení.

2. Popis programu

2.1 Kreditový systém

Základní charakteristikou programu na oddělení je jeho dočasnost, která je definována tzv. kreditovým systémem.

Chlapci po celou dobu pobytu na oddělení sbírají body. Ty jsou udělovány za jednotlivé části dne (za ranní hygienu a úklid, chování ve škole, chování během odpoledních společných aktivit, účast na skupinovém sezení / týdenní komunitě, individuální přípravu na vyučování, večerní hygienu a úklid a dodržení večerky). Tímto způsobem lze za týden získat maximálně 100 bodů. Další 5 bodů je možné získat za splnění týdenního úkolu zadaného v pondělí některým z odborných pracovníků (etoped, psycholog, vedoucí). Pokud je chlapec některý den mimo zařízení (na dovolence či na vycházce) a vrátí se v pořádku a včas, je mu za danou dobu započítáno maximum bodů, jako kdyby byl přítomen v zařízení.

Pro úspěšné absolvování programu a návrat do kmenového zařízení je potřeba nasbírat 1 400 bodů. Systém má několik fází a tzv. záchytných bodů (k tomu viz níže). Během pobytu

platí pravidlo, že čím více bodů chlapec má, respektive v čím vyšší fázi systému se nachází, tím volnější má režim.

2.2 Opatření ve výchově

Opatření ve výchově jsou na oddělení využívána k odečtení bodů a **návratu chlapce na začátek nižší fáze**, případně **k pádu o jeden záchytný bod**.

K návratu chlapce na začátek nižší fáze dochází v případě závažnějších přestupků proti pravidlům – pokusil-li se chlapec o útěk či utekl, za projevenou úmyslnou fyzickou agresivitu vůči ostatním chlapcům či personálu (ne k majetku), za pozitivní test na alkohol a návykové látky (mimo THC), včetně odmítnutí testu, a za donášku alkoholu, návykových látek nebo předmětu ohrožujících výchovu, zdraví a bezpečnost na oddělení.

K pádu o jeden záchytný bod dochází v případě, kdy má chlapec pozitivní test na THC, užil tabákové výrobky třikrát během 14 dnů, vrátil se pozdě z vycházky (do půlnoci téhož dne) či byl slovně agresivní vůči personálu.

V případě **úniku**, pokud se jedná o první chlapcův útěk, potřebuje následně ke znovunabytí samostatných vycházek 600 b., v případě druhého útěku pak 800 b.

2.3 Týdenní komunity

Každé pondělí probíhají na oddělení komunity (dle skupin), na které dochází k hodnocení chlapců za uplynulý týden. Hodnocení se účastní kromě dětí a vychovatelů dané skupiny i etopedky, psycholog, sociální pracovnice, vedoucí oddělení a ředitel. Chlapci nejprve hodnotí své chování sami, poté dostanou zpětnou vazbu od personálu. Ten se dle svých slov snaží zmínit vždy něco (cokoliv) pozitivního, co chlapci během uplynulého týdne udělali.

2.4 Personální a odborné zabezpečení péče

Specifická cílová skupina oddělení se odráží i na počtu, skladbě a odbornosti personálu.

Administrativní aparát se skládá z vedoucí oddělení, jejího zástupce a sociální pracovnice. Zastupitelnost sociální pracovnice zajišťuje vedoucí, která na této pozici sama dříve pracovala.

Na **výchovných skupinách** slouží během dne vždy dva lidé. Dopoledne je to učitel a asistent, odpoledne vychovatel a asistent.¹² V noci je na každé skupině přítomen pouze jeden pracovník. Ten může v případě potřeby přivolat zaměstnance bezpečnostní služby, která zajišťuje nepřetržitou přítomnost minimálně jednoho pracovníka v prostorách vrátnice oddělení.

Etopedky, které na oddělení pracují dvě (obě na plný úvazek), plní jak administrativní povinnosti (vypracovávání zpráv o umístěných chlapcích jejich kurátorům, OSPOD, soudům,

---

¹² Navýšení personálního zabezpečení směř na skupinách vychází z prováděcí vyhlášky k zákonu o ústavní a ochranné výchově a dle platné právní úpravy je de facto jediným specifickým zabezpečením péče poskytované na tomto oddělení oproti např. běžným dětským domovům.

PČR a jiným institucím), tak pracují s dětmi. Spolu s nimi zpracovávají programy rozvoje osobnosti dítěte (PROD), které se pravidelně aktualizují v závislosti na posouvání dětí v kreditovém systému. Aktualizace PROD se provádí při příchodu dítěte do zařízení a následně při každém přechodu z jedné fáze pobytu do druhé (viz kapitola o kreditovém systému). Aktualizace se provádí také v případech mimořádných situací či událostí, v jejichž důsledku chlapci klesají o záchytné body (útek, užití návykové látky atp.). Při bezproblémovém průběhu pobytu tedy chlapci absolvují minimálně 3 individuální sezení s etopedkou za účelem aktualizace PROD. V závislosti na chování a požadavcích chlapců pak může být individuálních sezení i více.

Etopedky uváděly, že pokud cítí, že z pozice speciálního pedagoga nedokáží problém rozklíčovat, popřípadě jej nezvládají řešit, přesměrují chlapce k psychologovi.

Psycholog (v zařízení na celý úvazek) popsal čtyři úrovně své práce: krizové intervence v případech mimořádných situací týkajících se chlapců, intervence na žádost některého z chlapců,¹³ individuální terapie¹⁴ a vypracovávání výstupních zpráv s doporučeními pro kmenové zařízení. Při rozhovorech s dětmi se údajně vždy domluví na tom, co z toho, o čem se bavili, psycholog následně řekne vychovatelům (pokud to uzná za vhodné).

Odborný personál (etopedky a psycholog) mimo výše uvedené také doplňují nabídku činností v denních programech chlapců, a to o prožitkové techniky ve snoezelenu, práci s keramikou a šicím strojem, animoterapii s morčetem apod. Cílem je vypomoci vychovatelům při tvorbě a vymýšlení programů, zpestřit chlapcům každodenní život v zařízení a prostřednictvím uvedených činností poskytnout prostor pro jejich relaxaci.

2.5 Podpora pracovníků (supervize, intervize apod.)

Personál využívá možnost **supervize** pod vedením externího supervizora. Psycholog se mimo to několikrát ročně účastní supervize pořádané speciálně pro psychology pracující ve školských zařízeních (VÚ, DÚ, SVP...) v rámci kraje.

Na oddělení probíhají rovněž **intervize**. O ty může v případě potřeby požádat kterýkoliv z vychovatelů. Intervizí se účastní kromě vychovatelů na skupině, které se řešená situace týká, i psycholog, etopedové, a pokud o to iniciátor setkání požádá, tak i vedoucí oddělení. Dle etopedky je tento způsob řešení problému velmi důležitý, a to mimo jiné i v kontextu střídání tzv. „protisměn“, kdy je potřeba, aby vychovatelé na skupině volili jednotný přístup k dané situaci a nevznikaly mezi nimi rozpory, kterých by chlapci mohli využít, anebo by jim ublížily.

Z rozhovorů učiněných během návštěvy s personálem je zřejmé, že personál v každé ze sledovaných oblastí ví, co dělá a proč to dělá. Současně se však nebrání ohledně nastolených témat diskutovat a vyslechnout jiný náhled na věc. Pracovníci jsou si vědomi

---

13 S dětmi se psycholog vidí každé ráno a poté několikrát během dne tzv. „projde dům“ – děti vědí, že jej mohou oslovit a požádat o intervenci.

14 Psycholog poskytuje terapii v průměru sedmi dětem (z celkové kapacity 30) – dle něj je stěžejní motivace chlapců, musejí sami chtít, jinak to nemá význam.

výhod, ale i rizik jimi uplatňovaných postupů, což je **velmi dobrá výchozí pozice pro případnou systémovou debatu nad tématem péče o děti s extrémními poruchami chování.**

2.6 Úspěšnost programu

Psycholog provádí tzv. katamnestická šetření, prostřednictvím kterých sleduje, nakolik absolvování programu na oddělení ovlivnilo chování chlapců, a tedy, nakolik bylo úspěšné. Data za tímto účelem sbírá v časovém odstupu třech měsíců až půl roku po ukončení pobytu v Polance. U šetření prováděných ve větším odstupu než 6 měsíců je dle něj problém v tom, že budoucnost chlapce, tzn. to, jak se uchytí například v dospělém životě, není jen záležitostí kvality poskytnuté podpory v rámci ústavní výchovy (a o to méně jejich krátkého programu), ale záleží na spoustě dalších okolností, které zařízení není schopno ovlivnit.

Pro účast na šetření psycholog oslovuje chlapce buď přímo (například prostřednictvím facebookového profilu oddělení), nebo prostřednictvím vychovatelů na oddělení, se kterými jsou chlapci po odchodu stále v kontaktu.

Z jeho takto získaných (neoficiálních) statistik vyplývá, že:

- cca 20 % chlapců se ihned po návratu do kmenového zařízení vrací k závadovému chování,
- 20–30 % chlapců se k závadovému chování vrací postupně,
- u 30–40 % chlapců dojde po návratu z oddělení k mírnému zlepšení jejich chování,
- 10 % chlapců po návratu funguje bezvadně.

U těchto 10 % je podle psychologa zásadní, že v nich je jakési jádro, potenciál pro to, aby se změnili. Jedná se dle něj o stejné chlapce, kterým poté psycholog (na jejich žádost) poskytuje terapii – viz kapitola psychologická pomoc.

3. Hodnocení programu

Při hodnocení programu je důležité vycházet ze základních charakteristik chlapců umístěných na oddělení. Děti s extrémními poruchami chování vykazují různý stupeň i hloubku disociality, asociality až antisociality. Vzhledem k těmto skutečnostem zařízení využívá prvky strukturované kognitivně behaviorální terapie, která je charakteristická tím, že je podávána v **přísně řízeném** formátu. Je to **předem určený** a **konečný proces**, který se však **přizpůsobuje individuálním potřebám** chlapců. Úmyslem je přivést chlapce ke konkrétnímu výsledku v určitém časovém období.

Program je zaměřen na:

- krátkodobost a časovou omezenost,
- přítomnost,
- ohraničené problémy a

tak, aby nedosáhl požadovaného počtu 1 400 bodů a mohl na oddělení zůstat co nejdéle. Dělá to dle svých slov nejčastěji tak, že přijde trochu později z vycházky, čímž dojde k odečtu bodů.

Tuto hypotetickou situaci konzultovali pracovníci Kanceláře během návštěvy rovněž s vedoucí oddělení, která popsala, že tuto situaci občas řeší, a to z různých důvodů: někteří chlapci se navážou na personál, jiným vyhovuje blízkost velkého města (na rozdíl od výchovných ústavů zřízených na venkově), nebo je pro ně pohodlný život ve striktně nastavených pravidlech.

Vedoucí však vyjádřila názor, že dlouhodobější pobyt chlapců v takto přísných podmínkách pro chlapce není vhodný. Nastavený program považuje za velmi dobrý nástroj pro korekci chování chlapců, ale je toho názoru, že po určité době musí následovat opětovné rozvolnění pravidel (v jiném zařízení). Situace, kdy ze strany chlapců dochází k umělému prodlužování pobytu, proto řeší tak, že sami iniciují jejich přemístění zpět do kmenového zařízení, a to i v případě, že ještě nedosáhli potřebné hranice 1 400 bodů.

Za závažnější považuje vedoucí oddělení případy, kdy chlapce pro nevhodné projevy chování žádné „běžné“ zařízení není ochotno „přijmout“ a ti tak na oddělení „uvíznou“ i na několik let.

Rizika špatného zacházení

Ačkoliv program oddělení považují za vhodně nastavený a odpovídající potřebám chlapců, oblastí, kterou považují z pohledu prevence špatného zacházení za rizikovou, jsou opatření přijatá na oddělení za účelem zajištění bezpečnosti dětí a personálu na oddělení, a to z toho důvodu, že některá z nich mohou zasahovat do práv chlapců.

4. Opatření přijatá za účelem zajištění bezpečnosti dětí a personálu

4.1 Materiálně-technické uspořádání budovy

Budova, ve které oddělení sídlí, byla vystavěna (resp. do současné podoby upravena) přibližně před deseti lety. Již při jejím projektování se přihlíželo ke specifikům klientely oddělení. S tímto vědomím byla zvolena i lokace zařízení, které je umístěno mimo zastavěnou část obce – jedná se o samostatný objekt stojící u hlavní cesty.

Obrázek 1: Pohled ze dvora na ubytovací část oddělení.

Zařízení je izolováno od okolního prostředí **vyšokou zdí a kamerovým systémem vnějších prostor**. Všechny okapy jsou stavebně upraveny tak, aby po nich chlapci nemohli vyšplhat. Stejně tak jsou zaslepena okna poblíž obvodových zdí areálu, která by mohla chlapcům napomoci k útěku.

Obrázek 2: Ukázka zdi ohraničující areál a okapů, které jsou upraveny tak, aby po nich nebylo možno vyšplhat na střechu.

Také ve **společných prostorách výchovných skupin pro chlapce s uloženou ochrannou výchovou** jsou **instalovány kamery**. Dle vedení jsou ale dlouhodobě vypnuty, neboť tudy občas procházejí také chlapci s nařízenou ústavní (nikoliv ochrannou) výchovou. Nefunkčnost těchto kamer byla ověřena na počítači v kanceláři bezpečnostní služby, která má ke kamerovým záznamům přístup. Personál bezpečnostní služby uvedl, že ani oni je nemohou spustit, že by to muselo být přes externí firmu, která je spravuje. Absenci kamerových záznamů ze společných prostor skupin vedení nevnímá jako nedostatek, za mnohem důležitější, s ohledem na případné incidenty a bezpečnost na skupinách, považuje přítomnost dvou členů personálu na denní službě.

S ohledem na instalaci a používání kamerového systému upozorňuji na **povinnost ředitele informovat o jejich umístění a způsobu využívání všechny děti i zaměstnance**.¹⁵ V situaci, kdy jsou některé instalované kamery funkční a jiné nikoliv, nabývá tato povinnost významu. Nevyužívané kamery doporučuji odinstalovat, případně zaslepit tak, aby bylo zřejmé, že nejsou využívány.

Vnitřní prostory oddělení jsou dále uspořádány tak, aby nedocházelo k vzájemnému setkávání skupin, a tedy potenciálním konfliktům mezi chlapci. Každá výchovná skupina má svůj vlastní prostor pro výuku. Kromě toho chlapci mohou využít posilovnu, snoezelen, DVD místnost, počítačovou místnost, tělocvičnu (která je v samostatné budově), venkovní

---

¹⁵ Ustanovení § 15 odst. 4 zákona o ústavní a ochranné výchově.

hřiště a například i tzv. relaxační místnosti, což je vypořstovaná místnost, kde chlapec může vybít svoji tenzi do stěn a papírových krabic.¹⁶

Obrázek 3: Relaxační místnost na oddělení.

Do žádných z těchto prostor se chlapci nemohou dostat sami, veškeré dveře se zamykají.

Vybavení oddělení odpovídá tomu, že je mnohdy ničeno a že ze strany chlapců často dochází k útěkům, agresivitě a sebepoškozování. Oddělení je vybaveno nerozbitnými okny, zarážkami v oknech, antivandal osvětlením, na chodbách zcela chybí výzdoba.

Opatření:

- 1) Odinstalovat či zaslepit nevyužívané kamery na skupinách (bezodkladně).**

---

¹⁶ Dle vedoucí v zařízení zásadně nevyužívají boxovací pytle, neboť to dle ní evokuje útok na jinou osobu, což je u těchto chlapců nežádoucí. Místo toho využívají papírové krabice.

4.2 Vzhled a vybavení pokojů

Děti s uloženou ochrannou výchovou jsou ubytovány v **jednolůžkových pokojích**, u kterých je k dispozici také samostatná koupelna s toaletou, vše v tzv. antivandal provedení. V pokoji je rovněž stůl se židlí a skříň s poličkami (bez dveří).

Obrázek 4: Bezbariérový pokoj na skupině pro chlapce s uloženou ochrannou výchovou

Pokoje rozhodně nepřipomínají běžnou domácnost, což bývá v zařízeních náhradní péče jeden z mých základních požadavků. Už samotné antivandal provedení nábytku a sanitárního zázemí navozuje charakter spíše detenčního, nikoliv rodinného zařízení. Pokoje rovněž nenabízejí příliš soukromí. Skříně jsou otevřené (bez dveří) a jejich obsah je tedy viditelný. Výhodou (oproti běžným zařízením) naopak je, že jsou pokoje jednolůžkové.

Přes výše zmíněné mám za to, že vzhled a vybavení pokojů odpovídá typu zařízení a potřebám zde umístěných dětí. Fakt, že nepřipomíná běžnou domácnost, v tomto případě vychází z charakteristiky cílové skupiny a nemůže být předmětem kritiky. Ačkoliv se stále jedná o zařízení náhradní péče, personál je povinen zajistit bezpečnost zde umístěných dětí. A protože jsou chlapci na toto oddělení umísťováni zejména z důvodu svých dřívějších agresivních projevů chování, považují vybavení a vzhled pokojů za odpovídající.

4.3 Noční režim na výchovných skupinách pro chlapce s ochrannou výchovou

Bezpečnosti je uzpůsoben také noční režim na oddělení. Pokoje chlapců jsou po tuto dobu zamčeny a dění na pokoji je kontrolováno prostřednictvím skleněných dveřních průzorů, které jsou jinak během dne zastíněny látkou. Zařízení tak předchází rizikovým situacím, které by byly s ohledem na specifika nočního provozu obtížněji zvladatelné.

Nemám důvod pochybovat o tom, že přijetí těchto opatření vychází z dlouhodobé zkušenosti s péčí o chlapce s extrémními poruchami chování a má za cíl posílení ochrany života a zdraví osob přítomných na oddělení. Problematickost jejich užití spočívá v tom, že zasahují do práv chlapců (právo na soukromí a omezení osobní svobody), aniž by byly podepřeny odpovídající právní úpravou. Zákonodárce s tímto zásahem tedy nepočítá (tento nedostatek nemůže zhojit ani písemný souhlas chlapců s nočním uzamykáním pokojů udělován při nástupu na oddělení¹⁷).

Obrázek 5: Průzory na dveřích do pokojů chlapců

V běžných školských zařízeních přijetí podobných opatření kritizují (resp. bych kritizovala), neboť neodpovídá přítomnému riziku a pouze nepřiměřeně vzdaluje podmínky v zařízení od podmínek běžného života (a naopak navozuje podmínky detenčního zařízení).

V případě oddělení pro chlapce s extrémními poruchami chování je situace složitější, neboť je potřeba vzít v úvahu specifickou cílovou skupinu. O přítomném riziku fyzického konfliktu mezi chlapci (případně mezi chlapci a personálem) během noci v tomto případě nepolemizují (viz kazuistiky uvedené v kapitole č. 1). Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přitom **státu ukládá povinnost zajistit dětem ochranu před špatným zacházením a před zásahy do jejich psychické či fyzické integrity**, pokud je – nebo má být – orgánům státu známo, že takový zásah reálně a bezprostředně hrozí.¹⁸ Tedy pokud u dítěte existuje zřetelné riziko, že mu v průběhu noci hrozí vážné nebezpečí nebo si může ublížit

17 Souhlas zní: „Já [...], nar. [...], v současné době umístěn VÚ Ostrava-Hrabůvka, odloučené pracoviště Polanka nad Odrou, osada Janová, prohlašuji, že z důvodů osobní bezpečnosti nerušení klidu během spánku nepovolanou osobou, žádám o uzamykání dveří od pokojů. Tímto tedy uděluji zaměstnancům VÚ písemný souhlas k uzamykání dveří mého pokoje v době večerky do budíčku.“

18 Články 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tzv. pozitivní povinnost státu přijmout operativní ochranná opatření.

samo, mají orgány státu nejenom možnost, ale dokonce **povinnost přijmout opatření na jeho ochranu**¹⁹, a to i přes absenci odpovídající vnitrostátní právní úpravy²⁰.

Problém spatřuji v přiměřenosti přijatého opatření. Zařízení by vždy mělo volit taková opatření, která jsou s ohledem na požadovaný cíl funkční, ale zároveň **co nejšetrnější k právům umístěných chlapců**. V případě nebezpečí napadení mezi chlapci navzájem nebo mezi chlapci a personálem v průběhu noci považují za takové opatření **navýšení počtu nočního personálu**, nikoliv zamykání chlapců na pokojích.

Opatření:

- 2) Učinit kroky k navýšení počtu nočního personálu (bezodkladně).**
- 3) Upustit zcela od nočního zamykání pokojů, a to v návaznosti na splnění opatření č. 2. Do té doby k nočnímu uzamykání pokojů přistupovat pouze v odůvodněných případech na základě individuálního posouzení rizika (bezodkladně).**

Jsem si vědoma toho, že počet personálu je v kompetenci zřizovatele, nikoliv ředitele zařízení. Proto budu v samostatném dopise **důrazně apelovat také na něj, aby zařízení adekvátně navýšil objem finančních prostředků pro naplnění mého doporučení**. Přístup zřizovatele, který si na jednu stranu uvědomuje nezbytnost existence tohoto typu zařízení, ale zároveň mu neposkytuje odpovídající materiální podporu, bych považovala za velice tristní.

5. Postup pro podávání stížností

Všude tam, kde dochází k omezení osobní svobody, musí existovat účinný vnitřní mechanismus pro vyřizování stížností. Pokud se jej podaří správně nastavit, může pomoci nejen k rychlé identifikaci a následnému řešení jednotlivých problémů, ale rovněž k jejich prevenci.²¹

Děti v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy by měly mít možnost obracet se se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky zařízení a zároveň požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním úřadům, orgánům územní samosprávy a právníkům či fyzickým osobám, jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany dětí, byla ze zařízení odeslána následující pracovní den po jejich odevzdání

---

19 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. února 2018, V. C. proti Itálii, č. 54227/14, § 89–90. Cituji § 89: „Tato opatření musí zajišťovat účinnou ochranu, zvláště pak dětem jako zvláště zranitelným vůči různým formám násilí, a zahrnovat rozumné kroky k zabránění špatnému zacházení, o němž orgány věděly nebo měly vědět [...]“. Dále srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. července 2012, Đorđević proti Chorvatsku, č. 41526/10, § 138–139.

20 Ve smyslu aplikace pravidel vyplývajících z mezinárodních smluv, podle čl. 10 Ústavy České republiky.

21 Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT). Complaints mechanisms. Výňatek z 27. obecné zprávy CPT, odst. 70, CPT/Inf (2018)4-part [online]. Štrasburk: CPT, 2018 [cit. 25. 8. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807bc668>.

pracovníkům zařízení, a to bez kontroly jejich obsahu; tyto žádosti, stížnosti, návrhy a podání je zařízení povinno evidovat.²²

Dětem, které mají z nějakého důvodu strach podat stížnost do rukou pečujícího personálu, nebo si přejí zůstat v anonymitě, by zařízení mělo poskytnout možnost svěřit se se svým problémem **diskrétní cestou**. Jednou z možností je například instalace tzv. schránky důvěry. Je důležité, aby schránka byla umístěna na místě volně dostupném dětem a zároveň, aby ji mohli vybírat pouze osoby speciálně k tomu určené, nikoliv zaměstnanci, kteří mají děti běžně na starosti (a proti kterým může být stížnost směřována).²³

Na oddělení se chlapci mohou svěřovat komukoliv z personálu (podle svých preferencí). Informace o externích subjektech, na které se mohou chlapci se svými stížnostmi obracet, jsou zveřejněny na skupinách (ve složce s ostatními dokumenty). Dříve byla chlapcům na oddělení k dispozici schránka důvěry, ta se však již neužívá (chlapci upřednostňují kontakt s personálem). Své požadavky či stížnosti je možné vznést také na týdenních komunitách, na kterých je kromě personálu oddělení přítomen také ředitel zařízení.

Za nedostatek popsané praxe považují **absenci možnosti řešit své problémy diskrétní (anonymní) cestou**. Je zřejmé, že klasické schránky důvěry na oddělení typu EPCHO nelze využít, a to z toho důvodu, že s ohledem na míru dozoru a omezený samostatný pohyb chlapců po zařízení by neplnily svůj účel (což se také možná v minulosti projevilo). Za vhodné v tomto případě považují zřízení virtuální schránky, která umožní chlapcům obracet se na vedení zařízení anonymně prostřednictvím například svého mobilního telefonu. Podobnou praxi uplatňují ve Výchovném ústavu Nový Jičín.

Opatření:

- 4) Zřídit virtuální schránku důvěry pro podávání stížností anonymní (diskrétní) cestou (do 1 roku).**

---

22 Ustanovení § 20 odst. 1 písm. i) zákona o ústavní a ochranné výchově.

23 Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT). Complaints mechanisms. Výňatek z 27. obecné zprávy CPT, CPT/Inf(2018)4-part [online]. Štrasburk: CPT, 2018 [cit. 25. 8. 2021]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807bc668>.

Přehled opatření k nápravě

Bezodkladně

- Odinstalovat či zaslepit nevyužívané kamery na skupinách (opatření č. 1).
- Učinit kroky k navýšení počtu nočního personálu (opatření č. 2).
- Upustit zcela od nočního zamykání pokojů, a to v návaznosti na splnění opatření č. 2. Do té doby k nočnímu zamykání pokojů přistupovat pouze v odůvodněných případech na základě individuálního posouzení rizika (opatření č. 3).

Do 1 roku

- Zřídit virtuální schránku důvěry pro podávání stížností anonymní (diskrétní) cestou (opatření č. 4).